

LES CALES DE L'ESCALA

Guia didàctica 1b

Les Cales de l'Escala és una activitat de tres hores de durada en què es visita la línia costanera del poble de l'Escala intentant localitzar aquells elements que vinculen la localitat amb el mar i les activitats marineres.

La present guia la planteja com a una activitat per a alumnes de cicle mitjà d'educació primària. Existeixen les guies corresponents a altres nivells educatius.

Durant el recorregut, la visió directa dels elements es contrasta amb imatges fotogràfiques dels mateixos espais de fa aproximadament un segle per tal d'observar-ne i comentar-ne l'evolució més recent.

Es proposa de complementar-la amb la visita a can Cinto Xuà, casa de pescadors museïtzada, que gestiona el MASLE.

Objectiu de l'activitat:

Descobrir quins elements arquitectònics o urbans poden demostrar que l'Escala és una vila propera al mar, que en depèn econòmicament i socialment, i considerar si aquesta dependència és antiga o no.

Objectius curriculars:

- Situat-se en l'espai, orientar-s'hi i desplaçar-s'hi utilitzant plànols i mapes.
- Identificar, localitzar i descriure les principals característiques naturals, humanes i socials d'un territori utilitzant conceptes i procediments geogràfics.

Continguts de cicle mitjà que es treballen (o que són susceptibles de ser treballats) en aquesta activitat. El text en cursiva es refereix a les concrecions que aquesta activitat fa del currículum oficial.

- Reconeixement de formes de relleu i accidents geogràfics *relacionats amb la costa*.
- Observació i descripció de diferents tipus de paisatge de l'entorn proper i llunyà, reconeixent els elements naturals i humanitzats i l'impacte de l'activitat humana en el paisatge.
- Aplicació de tècniques d'orientació a l'espai. Inici a l'ús de plànols i mapes.
- Identificació d'actuacions responsables orientades a l'ús sostenible de l'entorn.
- Identificació d'activitats econòmiques relacionades *amb la pesca i l'entorn mariner*.
- Interès per la protecció i cura d'animals i plantes de l'entorn proper.
- Identificació dels elements bàsics de l'estructura econòmica *dels pobles costaners i de la seva evolució recent*.
- Identificació i descripció d'alguns trets demogràfics i econòmics de l'entorn a partir de l'observació directa de l'entorn proper i de dades i representacions gràfiques.
- Anàlisi i comparació de dades d'entorns *diferents al seu habitual*.
- Identificació del paper dels homes i les dones, individualment i col·lectiva, en la història.
- Identificació del funcionament d'alguns operadors mecànics: eix, roda, politja, pla inclinat, engranatges i altres.

–Identificació d'eines, màquines i fonts d'energia utilitzades en diferents èpoques històriques i la seva relació amb les condicions de vida i de treball.

Procediment:

Es va seguir un itinerari fixat i els alumnes el van comprovant i situant a través d'un mapa. En el mapa poden fer-hi anotacions dels noms dels elements que s'hi troben i que estan relacionats amb la identitat marinera de l'Escala. Ells fan les seves hipòtesis a partir de l'observació directa i de fotografies antigues.

Elements que es visiten:

Roca d'en Massanet

Roca al costat de la carretera d'entrada. El vial era un antic camí ramader, transitat per a anar a la font i al safareig, que als anys 60 es va convertir en una de les principals carreteres d'accés al poble a causa del turisme. La creu de terme que hi havia ha desaparegut tot i que la cala en conserva el nom. La zona rocallosa d'enfront s'anomena El Pedró, recentment sobreurbanitzat. Es pot observar la part superior de la torre de guaita del Pedró, utilitzada per a avisar la població en cas de perill (arribada de pirates, bàsicament).

Cala de la Creu

El nom provés d'una creu desapareguda. És l'única cala que encara manté usos mariners, tot i que progressivament ocupada per les urbanitzacions turístiques. Les barques de la resta de cales han estat desplaçades al nou port. A més de les barques són observables els escars (plataformes per treure i avarar les barques), les barraques de pescadors, i els tamarius (arbres que resisteixen les aigües salabroses).

–Mar d'en Manassa

Trobarem indrets relatius a noms propis que ens permetrà comentar com la toponímia popular sovint queda fixada. La mar d'en Manassa era una vasta extensió més o menys plana que es feia servir com a estenedor de les xarxes, perquè s'eixuguessin i perquè les remendadores les poguessin sargir. Aprofitarem la vista per parlar del golf de Roses i de la roca allargada anomenada el Cargol.

A tocar també podem observar les Roques d'en Guillem, zona que havia estat aprofitada com a pedrera (en la construcció de l'església de la vila, segons la versió popular, tot i que està documentada com a pedrera d'Empúries). Es veuen dos grans blocs de pedra calcària ja separats de la roca mare i no aprofitats posteriorment.

–Norais a la Platja de les Barques

A la platja de les Barques no n'hi trobarem, de barques. Ara està totalment adaptada al turisme. Així i tot encara queden alguns elements del seu anterior ús. D'entrada trobarem uns pocs norais de pedra dels molts que hi van haver, visibles en fotografies antigues. Servien per amarrar les barques petites i sovint per estirar-

les a la sorra (l'usaven com a politja, juntament amb la sorra que feia de pla inclinat, tot i la força suplementària que calia fer per la fricció). També podem comentar la manera d'avarar-les (tornar-les a l'aigua) que ha donat malnom als escalencs: esquenapelats.

El nom del poble prové de com els romans anomenaven aquesta platja: *sca*la ja que era un port natural que aprofitaven per fer parada o recés. Mirarem d'entendre per què la zona de l'Escala és poblada des d'antic i tanmateix podem dir que l'Escala és un poble recent, fet a partir d'un barri de pescadors del XVI-XVII.

El port natural té un gran inconvenient, l'orientació. És l'únic port de la costa Brava obert a tramuntana i mestral, vents especialment perillosos per a la navegació.

–Fàbrica de Gel i Màquina de Treure

Dins la mateixa zona donarem una ullada a l'edifici conegut com la Punxa, a causa d'una garita que té un acabament metàl·lic i que va servir durant anys com a fàbrica de gel, quan aquest producte era industrial i es feia servir tant a les llars com a la pesca.

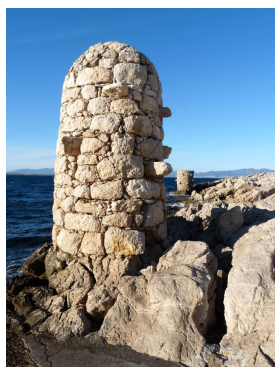
Davant seu hi ha unes restes d'engranatges de la màquina de treure, que a principis del XX es feia servir per posar les barques a la sorra.

–Placeta del Peix

Placeta protegida de la tramuntana i molt propera a l'antic port, que era on es venia el peix a detall, sovint per les pròpies famílies dels pescadors. A la zona hi resta encara una peixateria, tot i que ara el port és lluny.

–La Punta i els pilons d'amarrar

En el principal sortint rocallós hi ha un seguit d'elements interessants. Destaquen els dos pilons d'amarrar, per als vaixells de cabotatge que havien de fondejar al port. Aquests vaixells sovint portaven sal –ja que la sal era un monopoli reial molt controlat, i l'escala n'era duana– o mercadejaven amb esperit de vi –alcohol, que Catalunya n'era un gran exportador.

–Monument a la Gent del Mar i el Salvament

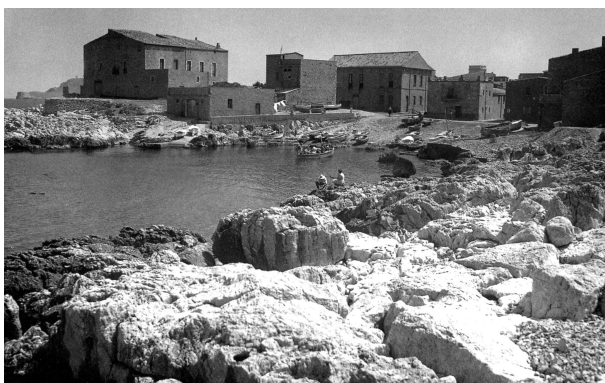

La zona de la Punta ara s'utilitza com a aparcament. Abans era dominat per un edifici emblemàtic: el Salvament. Tenia una barca inenfonçable i un disparador de salvavides. Atès que la Punta és un sortint rocallós a tocar de l'entrada del port –encarat a tramuntana– era un lloc especialment sensible per als naufragis.

Actualment hi ha un monument a la gent del mar que es pot comentar, tant per l'àncora d'enormes dimensions i rovellada, com per la forma de vela llatina de l'obra.

–Monument a la Dona del pescador

Amb posterioritat al Museu de la Gent del Mar, de marcat caràcter masculí, es va instal·lar el Monument a la Dona del Pescador que permet comentar el repartiment sexista de feines a la societat tradicional.

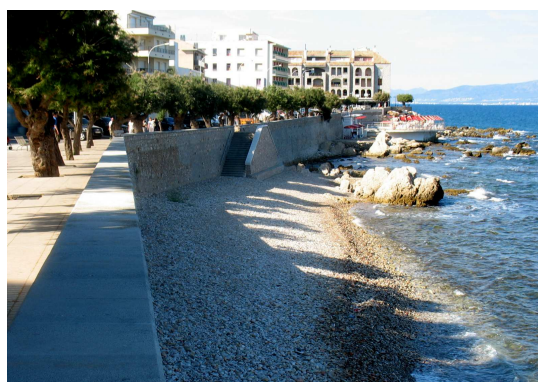

–Port d'en Perris, salins i drassanes

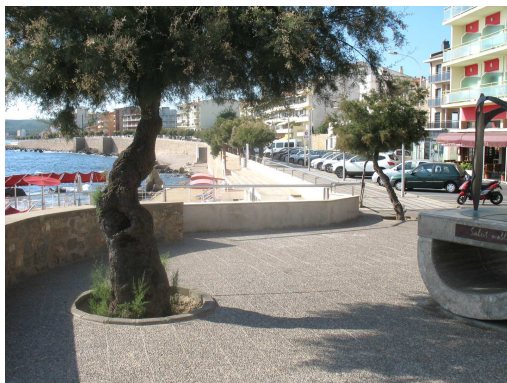
A l'actual Port d'en Perris –sense barques– s'hi concentraven alguns dels salins – factories on s'elaborava salaó– dels que en queda algun edifici de l'època tot i que ara dedicat a usos comercials. També hi havia les drassanes –ara aparcament. El sortint rocallós que hi ha a l'esquerra és conegut com l'Olla (i dóna nom a un dels restaurants de la vora) pel profund forat vertical que hi ha en un dels extrems i que s'aprofitava com a zona de salts a l'aigua amb palanca.

–La Casa Gran i el codolar

L'edifici d'apartaments que corona l'Olla, fet amb granit, ocupa el lloc d'un anterior casalot antic i que va tenir molts usos (residència del marquès de Blondel, polvorí, hotel, etc.). Era conegut com la Casa Gran.

–Riells i el port nou

En línia recta de la Casa Gran hi ha un gran codolar (platges de còdols) amb esculls que actualment és el passeig Lluís Albert (músic nebot de l'escriptora Caterina Albert).

Al fons es veu la zona de Riells, paradigma de l'ocupació turística, i més a l'esquerra el Port de la Clota (el port nou).

–Can Cinto Xuà

Es tracta d'una casa de pescadors dels segles XVII i XVIII accidentalment conservada sense gaires modificacions. La casa, de mides molt reduïdes, és inusualment gran ja que la família s'havia dedicat a la pesca de corall que era una activitat perillosa però ben pagada i la casa, de fet, era el resultat d'ajuntar dos habitatges.

S'ha museïtzat amb elements tradicionals de principis del segle passat. Permet la visita de grups molt reduïts. La meitat del grup que no està fent la visita es queda a la placeta de Pequín amb professorat del centre (que es pot anar combinant per també poder visitar la casa de pescadors) tot observant i comentant tres possibles elements:

- placa que recorda els bombardeigs del gener del 39, a les acaballes de la Guerra Civil
 - placa que dóna un nom alternatiu a la plaça en la persona de ...,
 - placa que recorda la data d'inauguració d'enllumenat públic elèctric (va ser dels primers municipis catalans a tenir-ne)
- L'Alfolí de la Sal

Ens aturarem un moment davant de l'Alfolí ja que és l'edifici més antic de l'Escala, construït aprofitant pedres de les ruïnes properes, com molts altres de la vila. I podrem connectar la seva funció amb un moment de gran importància econòmica que ja haurem comentat en altres moments del recorregut (la sal).

El recorregut es pot acabar a la platja de la Riba, lloc ideal per fer un descans, o donar temps per al reagrupament, o fins i tot fer una activitat de síntesi, si la meteorologia ho permet.

Altres elements relacionables:

Segons quines altres activitats es facin durant l'estada al CdA, hi ha diversos elements que complementen els que s'han vist a Les Cales de l'Escala.

Per exemple, si es visita el MASLE, també podran veure la font, el safareig i els "pilans" de decantació, a més de la torre de guaita del Pedró; i si es treballa el Camí Forestal, també veuran la desembocadura del Rec del Molí i el Monument a la Flama Olímpica (lampadòfor).

Material previ:

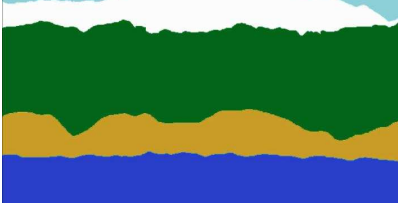
Per aconseguir una major aprofitament didàctic de l'activitat, s'envia al centre un material previ perquè prepari la sortida. Es tracta d'una presentació amb imatges i textos que pretén motivar l'alumnat respecte a l'objectiu de la sortida.

L'activitat proposa un seguit de preguntes que permeten comprovar les hipòtesis que ells fan sobre el lloc i l'activitat que aniran a fer. No es pretén contestar correctament les preguntes, ni tan sols validar les respostes que ells facin, ja que els dubtes concrets que se generin permet que facin investigacions pel seu compte o que trobin la resposta durant el desenvolupament de l'activitat.

La presentació té les següents diapositives:

	Preguntes proposades: ¿Què és una cala? ¿Què és l'Escala? ¿On es troba? ¿Per què es deu dir així? (aquesta pregunta es repeteix en altres moments de la presentació)
"L'ESCALA..." D'això en diuen la "Platja de les Barques". ¿No hi trobes res estrany? ¿Com és que li diuen així?	Si han estat a l'Escala, segur que han vist la "plaja" (<i>sic</i>) del poble, encara anomenada "Platja de la barques". ¿En quina època és feta la foto? ¿Com és que es diu "Platja de les Barques"? - Quan nosaltres la visitarem, ¿n'hi haurà? ¿Com és que els escalencs en diuen "plaja"?
Un mapa de l'Escala... ¿Què hi destaca? ¿Què deu ser aquesta zona marcada en vermell?	¿És un mapa o una fotografia aèria? ¿Què és el que ocupa més de la meitat de la imatge? - De l'altra meitat, ¿què hi podem distingir? (platges, un port, zona urbana, zona agrícola...) ¿Per què hi ha una petita part ressaltada de color? ¿Què deu representar? ¿Quina zona visitarem nosaltres?
Davant de l'Escala... ¿Quina relació té la imatge amb l'Escala? ¿De què deu venir el nom "Escala"? Pista: ¿Et sona l'expressió "fer escala" quan es viatja?	¿Què s'hi veu a la imatge? ¿Quina forma té la vela? ¿Fa vent? ¿Necessitarà fer una parada? ¿Com se'n diu "fer una parada" en un recorregut llarg? ¿Tot això pot tenir relació amb l'Escala?
Fa dos-cents anys, l'Escala... Fa dos-cents anys hi havia un producte molt important i molt controlat que va fer que l'Escala es convertís en un port especialment actiu. Ara, aquest producte es pot comprar a qualsevol botiga. ¿Què deu ser?	¿Quines activitats laborals deuen ser les més importants actualment en un poble de la costa? ¿Creus que sempre han estat les mateixes? I si us diem que una en concret ha estat "especialment" important a l'Escala... Per cert, la paraula ESCALA conté les tres lletres d'aquest producte "especialment important"...

La Platja... ¿Deu ser la mateixa que es veia plena de gent al començament? ¿Totes les barques són més o menys igual?	¿Aquesta és la mateixa platja de la primera foto? ¿És moderna o antiga, la foto? ¿En què es nota? Mirem les barques, ¿són totes igual? Nosaltres les classificariem en grosses i petites, ¿hi estàs d'acord? ¿Per a què serveixen les barques? ¿Duen fer la mateixa feina les grosses que les petites?
La salaó... ¿Què deu ser la salaó? ¿Amb quins peixos es feia? ¿Ara encara hi ha salaó?	¿Què et sembla que hi fan a la foto? En diuen salaó, ¿què deu ser? La salaó es fa amb peixos i amb un altre producte també relacionat amb el mar... ¿Per a què ho fan? ¿Amb quins peixos ho fan? L'Escala és coneguda per aquesta feina... ¿Encara es deu fer actualment?
Elements... ¿Què deuen ser? ¿Per a què servien? ¿Serveixen encara?	¿Trobarem tots aquests elements durant el recorregut? ¿Ens sembla reconèixe'n algun? ¿Per a què devien servir? ¿Encara tenen alguna utilitat?
Artistes de l'Escala... ¿Per a un poble són importants els seus artistes? ¿A quin tipus d'art es refereix cada imatge?	Cada poble i cada ciutat té els seus artistes que deixen obres que fan referència al lloc on viuen o han viscut... ¿Quina mena d'arts hi trobes representats a la imatge? ¿L'art és important per conèixer un lloc? Per al nostre recorregut, ¿quin art o quina tècnica ens poden ajudar a entendre el que veiem i si ha canviat amb el temps? ¿Quins artistes fan referència al lloc on tu vius?
L'Escala, vila marinera... ¿En quines coses deu ser gairebé igual al lloc on vius? ¿En quines coses deu ser molt diferent del lloc on vius?	Està clar que viure al costat del mar és diferent que no viure-hi. Pensa semblances amb el teu poble. Pensa diferències amb el teu poble. Si visquessis a l'Escala, ¿què faries de diferent a l'estiu, a l'hivern...? La feina que fan els teus pares i avis, ¿segurament seria la mateixa si visquessis a l'Escala?
Can Cinto Xuà... ¿Què deu ser? ¿Què deu tenir d'especial?	¿On són aquests nois i noies? ¿Què deuen mirar tan atentament? ¿Què deu tenir d'especial el lloc que visiten? Les coses que veus, ¿semblen noves o no?

Cinto, Vadoret, Nita, Tià... ¿No són noms molt estranys? ¿De què deuen estar parlant els de la foto? ¿Com és que només hi ha homes i nois?	Noms de la gent. Ja deus saber que Quima ve de Joaquina, i que Pep ve de Josep... Cinto era un bus, Vadoret un mestre d'aixa, Nita una remendadora, Tià un pescador... ¿de quins noms oficials vénen aquests altres noms? A la foto, només es veuen homes i nois. ¿Com és? ¿De què deuen parlar? ¿On són? ¿Quines altres coses s'hi?
L'Escala i el turisme... ¿Sempre hi ha hagut turistes a l'Escala? ¿De quan deu ser aquesta foto? ¿Quina platja deu ser?	¿Què és el turisme? ¿Hi van turistes al teu poble? ¿Com es reconeixen? ¿Sempre hi ha hagut turistes a l'Escala? ¿És actual aquesta foto? ¿Podries reconèixer el lloc on va ser feta?
Vine a descobrir-ho. T'hi esperem! 	Passarem un matí o una tarda descobrint aquests llocs i la resposta a les preguntes que ens hem fet, i a altres que potser ens farem durant el recorregut.

Treball posterior:

Hi ha dos aspectes importants a tenir en compte un cop acabada aquesta activitat:

- relacionar el que hem vist i parlat amb les altres activitats fetes durant l'estada. Això és el que s'intenta amb l'activitat de síntesi que proposa el CdA personalitzant-la a cada estada de cada centre.
- relacionar el que hem vist i parlat amb la realitat habitual de l'alumnat, comparant-ho amb el seu entorn.

Entenem que un bon sistema és completar el material que s'hagi treballat durant la sortida, però incloent-hi un apartat de "semblances i diferències amb el nostre poble". En aquest mateix sentit, una altra proposta seria la d'elaborar un mural que permeti visualitzar quines semblances i diferències s'han trobat més significatives.

Demanem als centres que facin treballs posteriors que en facin arribar o mostra o referència per tal d'ampliar les propostes per a altres centres.